

İSRAİL-FİLİSTİN SORUNUNA YÖNELİK AB POLİTİKALARI

M.Hakan KESKİN*

Özet

Gazze'ye yardım malzemesi götüren gemilere İsrail ordusunun yaptığı operasyonla uluslararası gündemin ilk sıralarına taşınan İsrail-Filistin sorununa yönelik Avrupa Birliği (AB) 'nin politikaları pek dikkate alınmamaktadır. Arap-İsrail çatışması ve onun temelini oluşturan Filistin-İsrail Sorunu AB'nin menfaatleri adına kayda değer etkilere sahiptir. AB, hem İsrail hem de Filistin ile ilişkilerini kendi menfaatlerine uygun olarak farklı biçimlerde sürdürmektedir. İsrail-Filistin sorunu sadece iki taraf ile sınırlı kalmamış, İsrail'e koşulsuz siyasi ve askeri destek sağlayan ABD'nin İran ile yaşadığı sorunlar, İran'ın İsrail için en önemli tehditlerden birisini oluşturması nedeni ile tüm Ortadoğu bölgesini kapsar hale gelmiştir. İran'ın nükleer çalışmalarından kaynaklanan ABD ile yaşadığı sorunların çözümünde aktif olarak yer almaya çalışan Türkiye'nin girişimleri, İsrail için bölgedeki en önemli tehdidin İran olması nedeniyle Türk-İsrail ilişkilerine de etki etmektedir. AB üye olma gayretlerini devlet politikası olarak sürdüren Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları ile AB'nin halen uyguladığı politikalar yöntem açısından birbirine benzememekle birlikte her iki tarafın hedefleri neredeyse aynıdır. AB'nin politikalarının şimdiye kadar kullandığı yöntemler dikkate alınırsa beklenen sonuca ulaşacağını söylemek pek mümkün değildir. Ancak AB ile Türkiye, hedef olarak benzerlik gösteren İsrail Filistin politikalarını eşgüdümlü olarak yürütebilirlerse önemli menfaatler sağlayabilirler.

Anahtar Kelimeler: *İsrail, Filistin, Avrupa Birliği, İntifada, BM*

EUROPEAN UNION POLITICS TOWARDS THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT

Abstract

The EU's policies is not really taken into account in the Israeli-Palestinian conflict which moved to the first place in the international agenda, just after the Israeli army operation to the ships, taking relief supplies to Gaza. Arab-Israeli conflict and Palestinian-Israeli issue which forms the basis of that, have a significant influence on behalf of the EU's interest. The EU continues its relations with both Israel and Palestine for its interests in different formats. The Israeli-Palestinian problem not confines to only two parties, due to the U.S, providing unconditional political and military support to Israel, having problems with Iran, but covers the entire Middle East region. The initiatives of Turkey, trying to take part actively in the solution efforts of the U.S.-Iran conflict, which arise with the Iran's nuclear work, have effect on Turkish-Israeli relations due to The Iranian, which is the most important threat to Israel in the

* Yrd. Doç.Dr., Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
Akademik ORTA DOĞU, Cilt 5, Sayı 1, 2010

region. Although the policies of Turkey, continuing the efforts of accessing to the EU as a state policy, are not similar with the current EU policies by means of method, the objectives of both parties are almost identical. If the methods of the EU's policies, used so far, are consired, it is is unlikely to expect that the outcome of EU's policies will reach to a succes. Having similar aims of their Israel-Palestine policies, the EU and Turkey can provide important benefıts if they develop their policies in coordinated manner.

Key Words: *Israel, Palestine, European Union, Intifada, UN*

Giriş

Gazze'ye yardım malzemesi götüren gemilere İsrail ordusunun yaptığı operasyonla uluslararası gündemin ilk sıralarına tekrar oturan İsrail-Filistin sorununa yönelik AB politikaları pek dikkate alınmamaktadır. Oysa Arap-İsrail çatışması Ashton'un* ifade ettiği gibi AB'nin menfaatleri adına kayda değer etkilere sahiptir. Ortadoğu'da yaşanan tüm sorunların kaynağı olarak gösterilen Arap-İsrail anlaşmazlığın temelinde ise *Filistin-İsrail Sorunu* yatmaktadır.

Kurulduğundan bu yana ekonomik sosyal birçok alanda kayda değer başarılarla imza atan AB, dış politikada aynı başarıyı gösteremediği için sıklıkla eleştirilmektedir. AB, bu zafiyetine rağmen, sürekli olarak Filistin-İsrail sorununa, dönemin koşullarına göre taraf olmaya ve olası çözümlere katkı sağlamaya çalışmıştır. Bu çabaların gerekçesi, bölgenin AB için stratejik önemidir.

Filistin-İsrail sorununun başat aktörlerinden ikisi (*AB ve İsrail*), İkinci Dünya Savaşı sonrasının gelişmeleri¹ sonucu oluşmuşlardır, yani bu iki aktör savaştan önce bölgede değildi. Günümüzde mağdur durumda olan Filistinliler ise bölgede yıllardan beri var olan taraftı. Üstelik İkinci Dünya Savaşının mağduru Yahudiler, bugün İsrail'in bulunduğu toprakları ele geçirmeye Filistinlilerden satın alarak başlamışlardı.

AB, hem İsrail hem de Filistin ile ilişkilerini kendi menfaatlerine uygun olarak farklı biçimlerde sürdürmektedir. İsrail ile ilk işbirliğini² diplomatik anlamda 1959'da kuran AB, İsrail ile ilk ticari işbirliği anlaşmasını 1975'de imzalamıştır. Taraflar arasındaki işbirliği bugün AB'nin İsrail'in en önemli

* AB Komisyonu eski üyesi İngiliz *Catherine Ashton* Lizbon Anlaşması ile oluşturulan iki yeni AB kurumundan birisi olan AB Dış Politika Yüksek Temsilciliğine ilk atanan isim olmuştur.

¹ Ramiro Cibrian-Uzal, *EU-Israel Relations, (in Europe and the Middle East)*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, BESA Colloquia on Strategy and Diplomacy No. 19. p.1.

² Country Report, Israel, {COM(2004)373 final}, Commission Staff Working Paper, European Neighbourhood Policy, Brussels, 12.5.2004, SEC(2004) 568, p. 3.

ticaret partneri³ olması noktasına gelmiştir. AB'nin Filistin yönetimi arasında sözleşmeye dayalı ilk işbirliği ise Filistin Kurtuluş Örgütü (*Palestine Liberation Organisation; PLO*) Filistin Hükümeti adına imzaladığı sözleşmeyle 1997 yılında kurulabilmiştir.⁴ Ancak AB'nin Filistinlilerle ilişkilerinin geçmişi daha eskilere, 1970'li yıllara kadar götürülebilir. Bugün AB, her iki tarafla da yakın irtibat halindedir.

Ancak AB'nin yaklaşımlarına her iki taraf benzer karşılık vermemektedir. İki taraf arasındaki sorunları çözmeye gayret eden AB'nin çabalarına İsrail olumsuz yaklaşırken,⁵ Filistin tarafı işbirliğine daha yakın bir tutum sergilemektedir.

Bu çalışmada AB'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik geliştirdiği politikalar gözden geçirilmiş, küresel aktör olarak AB'nin bölgeye yönelik politikalarının genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

AB'nin İsrail-Filistin Anlaşmazlığına Yönelik Politikalarının Arka Planı

İsrail-Filistin sorununa yönelik AB'nin kurumsal ilgisi ilk olarak 1970'li yıllarla birlikte başlamıştır denilebilir. Bu dönemin AB'si (*o dönemde henüz 6 üyeliydi*) bugünkü AB'den oldukça farklı bir yapıdaydı. Küresel gelişmelere ve bölgede yaşananlara bağlı olarak zaman içerisinde değişse ve inişli çıkışlı bir seyir izlese de, Avrupalıların bölgeye yönelik politikaları kesintisiz bir şekilde günümüze dek süregelmiştir.

Yom Kippur Savaşı Sonrası

AB bölgeye yönelik ilk tutumunu,⁶ 1971 yılında, AB'nin BM Güvenlik Konseyininin 2421 sayılı yerleşim tartışmasına yönelik kararının içeriğini teyit

³ İsrail, yıllık ticaret rakamları 25.7 milyar Euro civarındadır. ABD'den sonra AB, İsrail için en büyük ithalat ortağıdır. İsrail'in en çok ihracat yaptığı pazar ise AB'dir. İsrail- AB ticaret rakamları için bakınız: EU Commission, *Trade*, AB Resmi İnternet Sitesi (<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/israel>).

⁴ Ancak İsrail'in engellemeleri nedeni ile anlaşam gerekleri tam olarak uygulanamamıştı. Detaylar için bakınız: European Commission, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009, Progress Report on the occupied Palestinian Territory*, Commission Staff Working Document, Brussels, 12 May 2010 SEC (2010) 515, pp.2-3.

⁵ Clara Marina O'Donnell, *The EU's approach to Israel and the Palestinians: A move in the right direction*, Centre for European Reform, p.1.

⁶ Edward R. F. Sheehan, *How Kissinger Did It: Step by Step in the Middle East*, Foreign Policy, No. 22 (Spring, 1976), pp. 3-70.

eden Schuman⁷ dokümanı ile ortaya koymuştur. Ancak Avrupa'nın tutumunu belirginleştiren asıl gelişmenin *Yom Kippur** savaşı sonrası yaşandığı kabul edilir. Savaşın en bilinen sonuçlarından bir tanesi olan Avrupa'ya yönelik petrol ambargosu üye ülkeler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu nedenle AB, 6 Ekimde BM Güvenlik Konseyinin 242 ve 248 sayılı kararlarına⁸ saygı duyulmasına yönelik bir açıklama yapmıştır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinin yaşadığı birçok sorun vardı, bunlara ambargo ile petrol arz sorunu da ekleneince Avrupalılar, kendi inisiyatifleri ile Avrupa-Arap diyalogunu⁹ başlatmışlardır. Bu diyalog, o dönemde Arap ülkeleri için çok hassas konumda olan Filistin sorununda kendi seslerini duyurmak adına önemli bir platform olarak değerlendirilmiştir. O dönemde AB, üye sayısını dokuza çıkararak ilk genişlemesini** henüz yapmıştı. Buna rağmen tüm üyelerinin konsensüsü ile tek bir ses halinde yaptığı açıklamalarla AB, *Filistinlilerin kendi ulusal kimliklerini ifade edebilmeleri* yönünde görüş bildiriyordu.

Venedik Deklarasyonu

Süreç kendi dinamikleri etkisinde ilerlerken, AB bölgedeki gelişmelere yönelik deklarasyon yayınlama politikasını sürdürdü. 1980'lerin başında AB, İsrail dâhil bölgedeki tüm devletlerin varlığını ve güvenliğini tanıyan ve *Filis-*

⁷ the Schumann document, Fact Sheet (Text n°2765), *Interview given by Maurice Schumann to France Inter (29 October 1971)* in the House of Commons on the issue of British accession to the European Economic Community (EEC).

*6 Ekim 1973'de Musevilerin Kefaret (*Yom Kippur*), günü kabul ederek oruç tuttıkları gün, güvenlik zafiyetinden faydalanmayı düşünen Arapların ani bir baskın ile başladığı Ekim savaşı olarak da bilinen Yom Kippur savaşında Golan tepelerinde 1400 Suriye tankına karşı, 150 İsrail tankı, Süveyş bölgesinde 8 bin Mısırlı askere karşı 500 İsrail askeri vardı. Üstelik Mısır ve Suriye'ye başta Irak olmak üzere diğer Arap ülkeleri de yardım ediyordu. İsrail için kaybedildiğinde haritadan silinmek anlamına gelen bu savaş İsrail lehine sonuçlandı. 1975 Camp David Süreci ve 1977 Sedat İnisiyatifi olarak bilinen görüşmeler ile masada da son buldu ama etkileri bugün hala sürmektedir.

8 Pratikte Filistin sorununun bir mülteci sorununa dönüşümü siyasi bir mesele haline geldiğini ifade eden kararların detayları için bakınız: the Resolutions 242 and 338 on the UN Security Council Resolution, 242 November 22, 1967. ve The Document of U.N. Security Council Resolution 338.

⁹ *the Euro-Arab dialogue*, MEDEA, European Institute for Research on Mediterranean and Euro-Arab Cooperation, (<http://www.medea.be/index>)

** AB kurucu altı üyesi Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'du., İngilizler, De Gaulle Fransa'sının vetoları nedeni ile AB 1972 yılına kadar genişlemedi. De Gaulle'un iktidardan ayrılması ile gelen ilk genişlemede Norveç halkı kendi iradesi ile AB dışında kalırken, İngiltere, Danimarka ve İrlanda Topluluğa katılan ilk ülkeler olmuş, AB üye sayısı altıdan dokuz çıkmıştı.

tinlilerin yasal haklarının verilmesine ihtiyaç olduğunu içeren 1980 tarihli Venedik Deklarasyonunu (*the Venice Declaration of 1980*)¹⁰ yayınladı. Bu deklarasyon AB'ye siyasi bir yükümlülük getirmese de siyasi bütünleşme adına henüz pek önemli bir girişimi olmayan ancak ekonomik alanda elde ettiği başarı ile çekim merkezi haline gelen AB için dış siyaset alanında atılmış önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Bu yıllardan sonra İsrail'in pek istekli olmamasına rağmen, AB bölgede fiili olarak birkaç olaya iştirak etmişti. Ancak üyeleri kendi iç sorunları ile uğraştığından, 1990'lı yıllara gelinceye kadar, AB bölgede Topluluk seviyesinde pek bir etkinlikte bulunamamıştır.

Berlin Deklarasyonu

Soğuk savaşın bitiminin sembolü sayılan Berlin Duvarının yıkılması ile Filistin-İsrail anlaşmazlığı farklı bir boyut kazandı. 1990 Körfez krizinde siyasi anlamda varlık gösteremeyen AB, bölgede inisiyatifini tamamen ABD'ye bırakmak durumunda kalmıştı. Bunun sonucu olarak Topluluk Madrid Konferansı¹¹ görüşmelerinde yer alamamıştı. Madrid Konferansını takip eden dönemde, AB, kendi belirlediği strateji kapsamında görüşmelerin dışında kalmayı tercih etmiştir. AB ile taraf ülkeler arasındaki bu kısa süreli durgunluk, *bir Filistin devletinin kurulması için açık bir taahhüt içeren* 1999 tarihli Berlin Deklarasyonunun (*The Berlin Declaration of 1999*)¹² yayınlanmasına dek sürmüştür.

Sevilla Deklarasyonu

İkinci intifadanın* başlamasının ardından AB, yeni bir deklarasyon yayınlarak 1967 sınırları** temelinde bir yaklaşımın geliştirilmesini önermişti.

¹⁰Deklarasyonun tam metni için bakınız: Venice Declaration on the Middle East, 12-13 June 1980, Venice European Council, (BM Resmi İnternet Sitesi; <http://unispal.un.org/>),

¹¹AB deklarasyonunun yapılmasının 10.yılında yaptığı açıklamada yine aynı görüşleri ifade etmiş, AB'nin bağımsız bir Filistin Devleti kurulması ve İsrailin huzur içinde yaşaması yönündeki iradesini ortaya koymuştu. (*Declaration by the European Union, on the Middle East, on the 10th anniversary of the Madrid Peace Conference, 29 October 2001*)

¹²Deklarasyonun tam metni için bakınız: Declaration of the Berlin European Council on the appointment of the President of the European Commission (24_25 March 1999), European Navigator, (The first digital library on the history of Europe)

* Filistin ile İsrail arasındaki mücadelede asimetrik güç dengesinden kaynaklanan, tam donanımlı İsrail Ordusuna karşı taş ve sopalarla mücadele etmeye çalışan Filistinlilerin direniş hareketi *intifada* olarak anılmaktadır. 1987 yılında İsrail tarafından öldürüldüğü iddia edilen 6 Filistinlinin cesedinin olası olayları engellemek maksadı ile İsraililer tarafından ailelerinden zorla geri alınması üzerine ilk defa başlamıştır.

Nihai statü sorununa çözümün spesifik detaylarını içeren 2002 tarihli Sevilla Deklarasyonu (*The Seville Declaration of June 2002*)¹³ olarak bilinen bu açıklama ile AB, sorunun çözümüne yönelik öneriler getirmiştir.

AB 2004 Genişlemesi

Sevilla deklarasyonunun üzerinden daha iki yıl geçmeden, AB o zamana dek yapmış olduğu en iddialı ve kapsamlı genişleme için son hazırlıklarını yapıyordu. 2004 genişlemesi ile 15 üyeye 10 yeni üye katılacaktı. Bu genişleme kurumsal ve idari yapıda önemli değişimler gerektiriyordu. AB *Komşuluk Politikası*¹⁴ gibi daha önce denenmemiş inisiyatifler geliştirdi. AB'nin yaşadığı transformasyon doğal olarak beraberinde AB'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik politikalarında değişimler getirmiştir. AB bu genişlemenin hemen ardından bir eylem planı¹⁵ yayınlamış, plan kapsamında AB, 2002 Haziranında başlatılmış olan *Filistin Reform Programına* uyulmasını ön koşul olarak belirlemiştir.

Annapolis Süreci ve AB Eylem Planı

AB daha 2004 genişlemesinin etkilerini tartışırken üç yıl sonra iki aday ülke* daha AB üyesi oldu ve üye sayısı 2007 itibariyle artık AB 27 üyeli bir devdi. AB genişlemesi Türkiye ile birkaç Balkan ülkesi hariç, tamamlanmış gibiydi, ancak derinleşme yani siyasi bir iradenin sağlanması, tek bir Avrupa sesi oluşturulması için hala zamana ihtiyaç vardı. Buna rağmen AB, 2007 yılı itibariyle 2008 sonuna kadar bir barış yapılması için belli zorlamalar/yaptırımlar içeren Annapolis Sürecini (*Annapolis process*)¹⁶ aktif olarak desteklediğini açıklayabildi. Ayrıca aynı yıl içinde (2007 Ekiminde) Yüksek Temsilci Solana ve AB Komisyon üyesi Waldner tarafından şekillendirilen Ortadoğu Barış Süreci için AB Eylem Planı (*EU Action Strategy for the Middle East Peace Process*)¹⁷ isimli stratejiyi açıkladı. Ancak AB'nin diğer küresel

**1967 sınırları tabiri aynı yıl yapılan 6 gün savaşları sonrasında İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilerek 1949 anlaşmasında belirlenen sınırları ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹³Council of the European Union Presidency Conclusions, Seville, European Council, 21 and 22 June 2002 Brussels, 24 October 2002 (29.10),13463/02.

¹⁴*Palestinian Authority of the West Bank and Gaza Strip*, European Neighbourhood Policy, Commission Staff Working Paper, {COM(2004)373 final}, pp.3-17.

¹⁵AB eylem planının tam metni için bakınız: Commission of the European Communities, *Proposal for a Council Decision*, Brussels, 9.12.2004, COM (2004), 789 final.

* 2007 itibariyle Romanya ve Bulgaristan'da Topluluğa katıldı ve üye sayısı 27 oldu.

¹⁶Shlomo Brom, *the Annapolis Process*, Strategic Assessment, Volume 11, No. 3, January 2009, pp. 53-54.

¹⁷ Javier Solana, *New Momentum in the Peace Process*, State Building for Peace in the

aktörlere göre yaptırım gücünün kısıtlı mali araçların ötesine gidememesi nedeniyle bu eylem planlarından da istenilen sonuç alınamadı. Küresel kriz ile mali sıkıntı içine giren AB ile milenyumun ilk 10 yılına Anayasanın Hollanda ve Fransa'da reddedilmesi ile girdiği krizi, 2009 Aralık ayında yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması¹⁸ geride bırakırken, dış politika için iki yeni kurum** oluşturarak daha aktif olmayı hedefliyordu. Bu gelişmelerin ışığında AB, 2009 yılında komşuluk politikasında bazı güncellemeler içeren yeni bir strateji eylem planı¹⁹ açıkladı.

AB'nin İsrail-Filistin Anlaşmazlığına Yönelik Güncel Politikası

Zaman içinde yerkürede yaşanan gelişmeler ışığında AB'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik politikası, ana eksenini sabit kalmakla birlikte değişmiş ve bugünkü haline evrilmiştir. 2000'li yıllara girerken AB'in İsrail-Filistin sorununa yönelik politikasının²⁰ ana hedefi, tüm komşuları (*İsrail dâhil olmak*

Middle East: an EU Action Strategy (Joint paper by EU High Representative Javier Solana and EU Commissioner for External Relations Benita Ferrero-Waldner).

¹⁸ Micheal Dougan, *The Treaty of Lisbon 2007, Winning minds not Hearts*, Common Market Law Review 45: 617-703, Kluwer Law International, Netherlands, 2008, p.636.

** AB Başkanlığı; Görev süresi 2,5 yıl olan ve ikinci kez seçilemeyen bir Konsey Başkanlığı oluşturularak AB kurumları arasına dâhil edildi. Bu göreve eski Belçika Başbakanı Herman Van Rompuy atandı. Daha önce uygulanmakta olan altı aylık dönem başkanlığı sistemi sona erdi. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi; Dış politikada etkililiğin artırılması amacıyla oluşturulan (teknik olarak AB dışişleri bakanı olarak adlandırılmasa da) pratikte bakana yakın yetkileri olan bu göreve, AB komisyonu former Trade Commissioner Briton Catherina Ashton atandı. Ashton, uluslararası platformda, 27 üyenin onayladığı tüm konularda Birlik adına konuşma yetkisine sahip oldu.

¹⁹ Strateji Eylem Planının detayları için bakınız: Filistin Hükümeti için (European Commission, Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009, Progress Report on the occupied Palestinian territory, Brussels, 12 May 2010, SEC(2010) 515) ve İsrail Devleti için (European Commission, Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009, Progress Report on Isreal, Brussels, 12/05/2010, SEC(2010) 520).

²⁰Detaylar için bakınız: *A Commitment to Peace – the European Union and the Middle East*, 22 Arap ülkesinin üye olduğu Arap Ligi (Arap Birliği)'nde Yüksek Temsilci Catherine Ashton'un Cairo, 15 Mart 2010'da yaptığı konuşma metni. (European Union A 36/10); Karel Schwarzenberg, 2921st Council Meeting, Press Release, Council of the European Union, General Affairs and External Relations Brussels, 5701/09 (Presse 18), 26 January 2009. ve European Commission, *EU positions on the Middle East Peace Process*, External Relations, AB Resmi İnternet Sitesi (http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm)

üzere) ile birlikte yaşayabilecek bağımsız demokratik varlığını bağımsız olarak sürdürebilen bir devlet olarak Filistin devleti ile İsrail'in yer aldığı *iki devlet çözüm*'dür. Bu çözüm kapsamında AB, İsrail-Filistin anlaşmazlığının nihai statü meselelerine (*final status issues*) yönelik net bir duruş belirlemiştir:

Sınırlar: AB'ye göre, Filistin devleti *güvenli ve tanınan sınırlara* sahip olmalıdır. Bu koşulun yerine gelmesi 1967'de işgal edilen bölgelerden daha önce BM tarafından alınan kararlara²¹ ve Madrid süreci* prensiplerine uygun olarak ortaklaşa karar verilecek birkaç değişiklikle İsrail'in geri çekilmesine bağlıdır.

Yahudi Yerleşimleri: AB, işgal altındaki Filistin topraklarında yerleşim birimlerinin artmaması gerektiğini düşünmektedir. Bu konudaki derin kaygısını²² 8 Aralık 2008'de açıkça ifade etmiştir. AB, bu yayılma/genişleme gayretlerinin karşılıklı görüşmelerin getirileri hakkında önyargılara neden olmasının yanı sıra AB'nin de desteklediği, üzerinde uzlaşılan iki devletli çözüm önerisini de tehlikeye attığı görüşündedir. AB'ye göre *Doğu Kudüs dâhil olmak üzere* Filistin topraklarının neresinde olursa olsun herhangi bir yerleşim yeri inşası uluslararası hukuka aykırıdır. AB yerleşimlerin derhal durdurulması yönündeki bu yaklaşımını 2002 tarihli Barış için Yol Haritası (*Roadmap for Peace*)²³ isimli inisiyatif kapsamında da net olarak ifade etmiştir.

Kudüs: AB, barış görüşmelerinde ele alınacak konuların hepsi Kudüs'ün statüsü ile doğrudan bağlı olduğunu değerlendirmektedir. Bu kapsamda AB, iki taraf arasındaki tüm sorunların çözümünde Kudüs'ün dikkate alınması gerekti-

²¹BM Güvenlik Konseyinin aldığı adı geçen bu kararlarının (UNSC Resolutions 242, 338, 1397, 1402 and 1515) tam metni için bakınız: BM Resmi İnternet Sitesi: (http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions)

*SSCB ve ABD desteğinde İspanya Hükümetinin ev sahipliğinde 30 Ekim 1991 tarihinde üç gün süren toplantılar, uluslararası ilişkiler literatüründe *Madrid Süreci* olarak adlandırılır. Anılan süreç, Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün de dahil olduğu Arap ülkeleri ile İsrail ve Filistin arasında bir barış alt yapısı oluşturmak maksadı ile yapılan bir girişimdir. Sürecin hedefleri 91 Körfez krizi sonrası oluşan sorunlar yumağından çıkış için dönemin ABD Başkanı Bush tarafından belirlenmiş, bu inisiyatife daha sonra SSCB de dâhil olmuştur.

²²Euro-Mediterranean Human Rights Network, *Active but Acquiescent: the EU's Response to the Israeli Military offensive in the Gaza Strip*, Brussels, May 2009, p.12.

²³ Simon Jeffery, *The road map to peace*, Guardian, 4 June 2003 ve Sharon Otterman, MIDDLE EAST: The Road Map to Peace February 7, 2005, Council of Foreign Relations.

ğini düşünmektedir. AB, özellikle sağlık, eğitim ve adalet alanları olmak üzere Doğu Kudüs'te kurumsal çalışan bir yapı oluşturulmasından yanadır.

Filistinli Mülteciler: Filistinli mülteciler²⁴ konusunda AB, tüm tarafların üzerinde mutabık olduğu uygulanabilir bir çözümden yanadır. Bu konuda her iki tarafın uzlaşması durumunda AB, bu karara saygı duyacağını açıkça ifade etmektedir. 1971'den bugüne dek bu konuda hayati işler yapan UNRWA'nın²⁵ faaliyetlerini destekleyen AB, mülteci sorununa adil ve eşitlikçi bir çözüm bulunması konusunda kararlılığını belirtmektedir.

Güvenlik: AB barışa giden süreci engelleyecek her türlü şiddet eylemini kınamaktadır. AB, İsrail'in vatandaşlarını saldırılardan koruma hakkını tanıırken, İsrail hükümetinin bu hakkını uluslararası hukuka bağlı kalarak yapmasına vurgu yapmaktadır. Güvenliğin sağlanması konusunda AB'nin en belirgin faaliyeti,²⁶ demokratik ve profesyonel Filistinli polisinin oluşturulması çabalarına aktif olarak katılmasıdır.

AB'nin Bölgeye Yönelik Politika Araçları

AB, İsrail ile Filistin arasındaki anlaşmazlıkları gidermek ve çatışmaları önlemek amacıyla esas olarak yukarıda bahsedilen deklarasyonları yayımlama politikası izlemiştir. Bundan başka, AB iki farklı politika aracı daha kullanılmaktadır. Bunlardan ilki operasyonel misyonlara destek vermek, diğeri ise farklı programlar kapsamında mali destek sağlamaktır

AB'nin Bölgeye Yönelik Ekonomik Yardımları

1990'larda Filistinlilere yönelik yardım sağlayanlar arasında AB, MEDA programı kapsamında yaptığı yıllık yaklaşık 88 milyon Euro yardımıyla en önemli donörlerden birisidir.

²⁴ Filistinli Mülteci (*Palestine refugees*) kavramı için kabul edilen resmi tanım UNRWA (*BM Ortadoğudaki Filistinli Mülteciler için Çalışma ve Yardım Ajansı/the UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre, 1946 Haziranı ile 1948 Mayısı arasında yaşam yeri filistin topraklarında olan ve 1948 Arap-İsrail çatışması nedeni ile hen yaşama imkanlarını hem de evlerini kaybedenler *Filistinli Mülteci* tanımı kapsamına alınmaktadır. UNRWA bu tanıma uyan mültecilerin sayısı 1950'de 750 bin kadarken bugün bu rakam yaklaşık altı kat artarak 4,7 milyona ulaşmıştır.

²⁵ UNRWA, *Filistinli Mülteci* tanımı kapsamına giren, bölgede yaşayan ve ajansa kayıt yaptıranlara yardım eder. Bu tanım kapsamındaki kişilerin çocukları da yardım alırlar.

²⁶ Karargahı Ramallah'ta olan AB Polis misyonu, 1 Ocak 2006'dan beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Detaylar için bakınız: EU Police Coordination Office, *The European Union's police mission for the Palestinian Territories, Support to Palestinian Police (Eupol Cops)*, Council of the European Union, General Secretariat Press Office.

AB'nin Filistinlilere 2000-2009 Yılları Arasında Yaptığı Yardımlar (Milyon €)										
000	001	002	003	004	005	006	007	008	009	TOPLAM
25,2	48,4	25,9	70,9	55,2	80,8	49,9	63,2	96,6	39,	356,3
0	8	0	0	2	6	9	8	6	9	9
Kaynak: External Relations, EC Assistance to the Palestinians, <i>EC support for the Palestinians in 2000-2009</i> , (AB Resmi İnternet Sitesi)										

Filistinlilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan AB yardımlarının dört temel önceliği bulunmaktadır:

- Altyapının geliştirilmesi,
- Kurumsal alt yapının oluşturulması,
- Sosyal ve insan kaynaklarının geliştirilmesi,
- Ekonomik sektörün geliştirilmesi.

Filistin yönetiminin taleplerine bağlı olarak yönlendirilen bu yardımların beklenen hedefe ulaştığı pek söylenemez. Bunun nedenleri arasında İsrail Hükümetinin getirmiş olduğu güvenlik kısıtlamaları ilk sıralarda yer almaktadır. İsrail ablukası nedeniyle Filistin ürünlerinin sınır geçişleri, işgücünün serbest dolaşımı gibi önemli ekonomik faaliyetlerin gerçekleşmesi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Vergi ve gümrük gelirleri gibi devlet gelirlerinden de yoksun olan Filistinliler, her geçen gün daha da fakirleşmekte ve refah seviyeleri düşmektedir. Üstelik 2006 seçimleri AB yardımlarının yapılma biçiminde de bir değişim gerekmiştir. Bu değişimin sonrasında Hamas liderliğindeki Filistin hükümeti doğrudan bütçe yardımlarının dondurulması ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bunun üzerine AB, Gazze şeridindeki hastanelere yakıt sağlamakta kullanılan Geçici Uluslararası Mekanizmayı (*TIM, temporary international mechanism*) kullanarak Filistinlilere bir şekilde yardım etme yoluna gitmiştir.

AB'nin Bölgeye Yönelik Eylemleri

AB'nin Filistinlilere yönelik maddi yardımlarının yanı sıra pratikte uygulanabilen başka enstrümanlara da başvurmuştur. AB'nin dış politikasının uygulama alanı olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamında bazı inisiyatifler geliştirmiştir. Bunlardan en çok dikkat çekenleri askeri eylemlerden çok polisye* eylemlerden oluşan güvenlik²⁷ eksensli destek ve yardım faa-

* Bu eylemler kapsamında EU COPPS, 2005 yılında AB'nin Ortadoğu Özel Temsilcisi (*the EU Special Representative, EUSR to the Middle East Process*) bünyesinde oluşturulmuştur. Misyonun amacı Filistin Yönetimine daha modern ve etkili bir polis hizmeti kurulmasına yardım etmektir. Bundan başka 90'lı yıllarda seçimlerde veya sınırlardan

liyetleridir. Bunların yanı sıra AB'nin 1995'te başlattığı Barcelona süreci²⁸ de anlaşmazlığın tarafı olan iki ülkeyi kapsayan mali siyasi birçok alanı içine alan etkin bir işbirliği platformudur. AB'nin bölgeye yönelik eylemlerinin tümü destekleyici yönde değildir. AB, koşulları yerine getirmeyen Filistin hükümetine doğrudan bütçe yardımlarının dondurulması şeklinde yaptırımlar da uygulamıştır.

Sonuç

İsrail'in bekasını sürdürme iddiası ile uluslararası hukuku dikkate almadan uygulamaya koyduğu terörle mücadele yöntemleri, tüm dünyada *antisemitizm*²⁹ akımlarını destekleyen etkiler yaratmıştır. Bu etkiler sadece sorunun çözümünde anahtar ülke olarak kabul edilen *Mısır, İran, Türkiye* gibi bölge ülkelerinde³⁰ değil, Avrupa ülkelerinde, hatta tüm dünyada görülmeye başlanmıştır. Konu, 1959'da başladığı AB tam üyelik gayretlerini devlet politikası olarak sürdüren Türkiye'de, toplumun büyük kesiminde var olduğu *İsrail karşıtlığı*³¹ algısı nedeniyle farklı ve kapsamlı etkilere * neden olmuştur. Ortado-

geçişte görev yapan AB polis misyonları da bulunmaktadır.

²⁷ *Aims and Scope of EUPOL-COPPS*, European Union Police Mission for the Palestinian Territories EU Council establishes Police Mission in Palestinian Territories, EU Council Secretariat- Fact Sheet: (EUPOL-COPPS) (*EU and UN Partnership in Action* Resmi İnternet Sitesi)

²⁸ Barcelona süreci ve AB'nin Akdeniz'e yönelik politikalarının detayları için bakınız: Canan Balkır, *Avrupa Akdeniz Ortaklığı (Mare Nostrum'dan Birarada Yaşamaya)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2007, ss.3-7.

²⁹ Ofra Bengio, *Babylon versus Zion: Changing Iraqi Perceptions of Israel*, Ortadoğu Etütleri, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, ORSAM (*Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*), January 2010, Volume 2002, No:2, ss.16-18.

³⁰ Mehmet Özkan, *Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları*, Akademik Ortadoğu, Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2009, s.83.

³¹ Bu algının oluşmasında İsrail'e yönelik Türk Dış Politikasının büyük etkisi vardır. Son hükümet döneminde değişim yaşandığı iddiasının aksine, daha önceki hükümetler döneminde de benzer çıkışlar yapıldığına rastlanır. Bu çıkışların detayları için bakınız: Türel Yılmaz, *Türkiye Alternatif Bir Politika Düşünemez* (edt. Habibe Özdal *et.al.*, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2010.) s.335.

* Türk hükümetinin son birkaç yıldır İsrail'in tutumuna yönelik (*Türk Dış Politikasında pek alışık olunmayan biçimde*) (*Cumhurbaşkanı/Başbakan seviyesinde*) üst seviyeli yaklaşımların iç politikaya yönelik olduğu eleştirilerini de beraberinde getirmeye başladı. Bu eleştiri sahipleri, Türk kamuoyunda tüm Batının devlet terörü uygulayan İsrail'in arkasında olduğu ve Müslüman Filistinlilerin mağdur olduğu kabulü ekseninde şekillenen *İsrail karşıtlığı* algısından faydalanmaya çalıştığı şeklinde değerlendirmeler yapmaktadırlar.

ğu'da siyasi dengeler adına kayda değer değişimlerin emarelerini taşıyan *dökme kurşun operasyonu*** ile başlayıp yardım konvoyuna İsrail ordusunun yaptığı operasyonla zirveye çıkan gelişmeler³², sorunun çözümünde aktif olarak yer almak isteyen Türkiye'nin önemli stratejik işbirlikleri içinde olduğu İsrail ile ilişkilerinin³³ gerilmesine neden olmuştur.

İsrail-Filistin sorunu sadece bu iki taraf ile sınırlı kalmamış, İsrail'e koşulsuz siyasi ve askeri destek sağlayan ABD'nin İran ile yaşadığı sorunlar, İran'ın İsrail için en önemli tehditlerden birisini oluşturması nedeni ile tüm Ortadoğu bölgesini kapsar hale gelmiştir. İran'ın nükleer çalışmaları nedeniyle başta ABD olmak üzere Batı ile yaşadığı sorunun çözümünde aktif olarak yer almaya çalışan Türkiye'nin girişimleri, İsrail için bölgedeki en önemli tehdidin İran olması nedeniyle Türk-İsrail ilişkilerine de etki etmektedir. Hiç olmadığı kadar etkin olma gayreti içinde olan Türkiye bölgeye yönelik politikasını diplomatik araçlar*** kullanarak sürdürmeye çalışmaktadır.

Tüm bu dinamikler ışığında, AB'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik politikası hakkında bazı somut tespitler ortaya koymak mümkündür:

- AB politikaları İsrail'e koşulsuz siyasi ve askeri destek sağlayan ABD'nin politikasından oldukça farklıdır.

- AB'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik politikalarının çalışmada verilen detayları, Türk kamuoyundaki algının aksine AB'nin İsrail'in politikalarını desteklemediğini göstermektedir.

** İsrail'in 27 Aralık 2008'de başlattığı ve içlerinde sivillerinde olduğu 1000'den fazla kişinin öldüğü Dökme Kurşun Operasyonu öncesi Türk Hükümeti Hamas ve İsrail ile görüşmelere başlamıştı. Henüz Türkiye'nin barış ile ilgili çabaları devam ederken İsrail'in ani bir kararla başlattığı bu operasyon şaşkınlık ve hayal kırıklığı yaratmıştı. Davos'ta Başbakanın sert çıkışının ve ardından iki ülke arasında yaşanan gerginliğin başlangıcının da bu operasyon olduğu kabul edilir.

³² Türkiye İsrail ilişkilerinin altın çağını Oslo Barış görüşmeleri zamanında yaşadığını ileri süren Pope, Guardian'da yazdığı makalede, İsrail'in Filistinlilerle yaşadığı sorunların Türkiye ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini değerlendirmesi yapmıştır. Hugh Pope, *International: Gaza: Expert view: Turkey's stance is a lesson to west*, The Guardian, 5 Haziran 2010.

³³ Türkiye-İsrail ilişkilerinin detayları için bakınız: Meliha Benli Altunışık, *Türkiye'nin İsrail Politikası*, Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri, Alfa Yayınları, 2002, ss.79-99.

*** Örneğin Türkiye BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği statüsünün avantajını (*Meksika ile birlikte*) İran'a yaptırımlar konusunda hayır oyu vererek kullanmış, tüm dikkatleri üzerine çekmişti. Benzer şekilde İsrail'in Gazze'ye yardım konvoyuna yaptığı saldırıyı BM Güvenlik Konseyine taşımaya çalışan Türkiye, beklediği sonucu alamamasına rağmen, tüm Dünyanın ilgisinin tekrar bölgeye yönelmesini sağlamıştır.

- Geçmiş 1970'lere kadar götürülebilecek İsrail-Filistin sorununa yönelik AB politikası İsrail'den daha çok Filistinlilerin yararınadır.

- İsrail-Filistin sorununa yönelik AB politikası ile Türkiye'nin politikası arasında kayda değer benzerlikler bulunmaktadır.

- AB'nin dış politika enstrümanlarının yetersizliği AB'nin bölgeden elde edeceği menfaatleri sağlamasına engel olmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları ile AB'nin halen uyguladığı politikalar yöntem açısından birbirine benzememekle birlikte her iki tarafın hedefleri neredeyse aynıdır. Ancak AB'nin politikalarının şimdiye kadar kullandığı yöntemler dikkate alınırsa beklenen sonuca ulaşacağını söylemek pek mümkün değildir. Ancak AB ile Türkiye, hedef olarak benzerlik gösteren İsrail Filistin politikalarını eşgüdümlü olarak yürütebilirlerse önemli menfaatler sağlayabilirler. AB, Türkiye'nin tam üyeliğinin gerçekleşmesi ile oluşacak sinerji avantajını kullanarak, bölgede çok etkili bir stratejik aktör haline gelebilir.

Kaynakça

Bengio Ofra, *Babylon versus Zion: Changing Iraqi Perceptions of Israel*, Ortadoğu Etüdları, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Volume 2002, No:2 January 2010.

Özkan Mehmet, *Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları*, Akademik Ortadoğu, Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2009.

Yılmaz Türel, *Türkiye Alternatif Bir Politika Düşünemez* (edt. Habibe Özdal et. Al., Mülakatlarla Türk Dış Politikası, USAK Yayınları, Ankara 2010.).

Cibrian Ramiro-Uzal, *EU-Israel Relations, (in Europe and the Middle East)*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, BESA Colloquia on Strategy and Diplomacy No. 19.

Balkır Canan, *Avrupa Akdeniz Ortaklığı (Mare Nnostrum'dan Birarada Yaşamaya)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2007, ss.3-7.

Pope Hugh, *International: Gaza: Expert view: Turkey's stance is a lesson to west*, The Guardian, 5 Haziran 2010.

Country Report, Israel, {COM(2004)373 final}, Commission Staff Working Paper, European Neighbourhood Policy,

Brussels, 12.5.2004, SEC(2004) 568.

EU Commission, *Trade*, AB Resmi İnternet Sitesi (<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/israel>).

European Commission, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009, Progress Report on the occupied Palestinian Territory*, Commission Staff Working Document, Brussels, 12 May 2010 SEC (2010) 515.

Marina O'Donnell Clara, *The EU's approach to Israel and the Palestinians: A move in the right direction*, Centre for European Reform.

the Schumann document, Fact Sheet (Text n°2765), *Interview given by Maurice Schumann to France Inter (29 October 1971)* in the House of Commons on the issue of British accession to the European Economic Community (EEC).

Sheehan Edward R. F., *How Kissinger Did It: Step by Step in the Middle East*, Foreign Policy, No. 22 (Spring, 1976).

the Resolutions 242 and 338 on the UN Security Council Resolution, 242, November 22, 1967.

ve The Document of U.N. Security Council Resolution 338.
the Euro-Arab dialogue, MEDEA, European Institute for Research on Mediterranean and Euro-Arab Cooperation, (<http://www.medeabe/index>)
 Venice Declaration on the Middle East, 12-13 June 1980, Venice European Council, (BM Resmi İnternet Sitesi; <http://unispal.un.org/>),
 Council of the European Union Presidency Conclusions, Seville, European Council, 21 and 22 June 2002 Brussels, 24 October 2002 (29.10),13463/02.
Palestinian Authority of the West Bank and Gaza Strip, European Neighbourhood Policy, Commission Staff Working Paper, {COM(2004)373 final}.
 Commission of the European Communities, *Proposal for a Council Decision*, Brussels, 9.12.2004, COM (2004), 789 final.
 Brom Shlomo, *the Annapolis Process*, Strategic Assessment, Volume 11, No. 3, January 2009.
 Solana Javier, *New Momentum in the Peace Process*, State Building for Peace in the Middle East: an EU Action Strategy (Joint paper by EU High Representative Javier Solana and EU Commissioner for External Relations Benita Ferrero-Waldner).
 Dougan Micheal, *The Treaty of Lisbon 2007, Winning minds not Hearts*, Common Market Law Review 45: 617-703, Kluwer Law International, Netherlands, 2008.
 European Commission, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*, Progress Report on the occupied Palestinian territory, Brussels, 12 May 2010, SEC(2010) 515)
 European Commission, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009*, Progress Report on Isreal, Brussels, 12/05/2010, SEC(2010) 520.
 European Commission, *EU positions on the Middle East Peace Process*, External Relations, AB Resmi İnternet Sitesi (http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm.)
 UNSC Resolutions 242, 338, 1397, 1402 and 1515
 Euro-Mediterranean Human Rights Network, *Active but Acquiescent:the EU's Response to the Israeli Military offensive in the Gaza Strip*, Brussels, May 2009.
 Jeffery Simon, *The road map to peace*, Guardian, 4 June 2003 ve Sharon Otterman, MIDDLE EAST: The Road Map to Peace February 7, 2005, Council of Foreing Relations.
 EU Police Coordination Office, *The European Union's police mission for the Palestinian Territories, Support to Palestunan Police (Eupol Copps)*, Council of the European Union, General Secretariat Press Office.
Aims and Scope of EUPOL-COPPS, European Union Police Mission for the Palestinian Territories EU Council establishes Police Mission in Palestinian Territories, EU Council Secretariat- Fact Sheet: (EUPOL-COPPS) (*EU and UN Partnership in Action* Resmi İnternet Sitesi)